

NYHEDSBREV

Nr. 11
November
2019

Nyhedsbrev fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab nr. 11

Redaktionen afsluttet ultimo oktober 2019

Ansvarshavende redaktør: Karen Skovgaard-Petersen

Redaktion:

Sebastian Møller Bak · smb@dsl.dk · 50 77 74 83

Henrik Lorentzen · hl@dsl.dk · 50 77 74 61

Gert Posselt · gp@dsl.dk · 50 77 74 84

Kontakt: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab,

Christians Brygge 1, 1219 København K

Telefon: 33 13 06 60

Åbningstider: hverdage 9-15, fredag 10-14

Mail: sekretariat@dsl.dk

Hjemmeside: dsl.dk

ISSN: 2445-9984

Forsiden: Ungdomsportræt af Johannes Jørgensen (maleri af Ludvig Find, 1890'erne), Johannes Jørgensens Hus, Svendborg

PRESSEKLIP

»*Hyrder* er Seebergs mindst anerkendte roman. Nu udkommer den i tekstkritisk udgivelse – hvor skønt, at udgiverne trykker speederen i bund med dette hovedværk inden for kristen litteratur.«

Rasmus Vangshardt, *Kristeligt Dagblad*, 10. august 2019, om udgivelsen af Peter Seebergs *Hyrder*

»Gyldendal og G.E.C. Gads Fond (...) er i fuld gang med at forberede relanceringen af et ajourført netleksikon. Det skal drives af en ny forening, etableret af Gyldendal, Gads Fond, universiteterne og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, og selve portalen har fået navnet *lex.dk*. Om alt går vel, går hele herligheden i luften i løbet af 2020.«

Søren Kassebeer, *Berlingske*, 21. maj 2019, om de igangværende forberedelser af *lex.dk*

»Næstsidste ombæring af Gyldendals og Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs forrygende fortjenstfulde udgave af Peter Seebergs værker er hans sidste romaner, henholdsvis nummer tre og fire, *Hyrder*, 1970, og *Ved havet*, 1978.«

Lars Bukdahl, *Weekendavisen*, 6. september 2019, om udgivelsen af Peter Seebergs *Hyrder* og *Ved havet*

Den Store Danske Encyklopædi, Gyldendals leksikon i 20 bind, der i papirform så dagens lys i årene 1994-2001, genopstår nu i ny skikkelse. Sammen med den digitale version af *Trap Danmark* – den store danmarksbeskrivelse der i disse år udgives i 6. udgave – udgør *Encyklopædien* det centrale element på den nye vidensplatform *lex.dk*. Vi kan nu se frem til at få en dansksproget vidensresurser der løbende vil holdes opdateret med den nyeste viden og de nyeste indsigter leveret af fagfolk – gratis tilgængelig for alle. Det er en forrygende nyhed.

Ovenikøbet er Det Danske Sprog- og Litteraturselskab med til at gøre portalen endnu bedre. Vores ordbogsresurser vil nemlig blive koblet til både *Trap* og *Encyklopædien* således at et klik på et ord i en *Trap*-tekst eller en leksikonartikel vil udløse opslag i *Den Danske Ordbog*, hvor man vil finde ordet forklaret.

At ordforklaringer således kan hentes i DSL's digitale ordbøger direkte under læsning af en tekst, er en ny funktion som vi kunne præsentere ved udgivelsen af Georg Brandes' *Hovedstrømninger* tidligere på året – passende nok i 10-året for lanceringen af *Den Danske Ordbog* på nettet (det kan man læse mere om andetsteds i dette nyhedsbrev). Og her ligger der spændende perspektiver: På lignende måde ser vi muligheder i at kunne knytte ordbogens ordforklaringer til offentlige hjemmesider såsom *borger.dk* og *skat.dk* og dermed bidrage til at lette kommunikationen mellem det offentlige og den enkelte borger.

Men det forudsætter naturligvis at ordbogen til stadighed holdes ajour med nye ord – og med nye betydninger af eksisterende ord. Ellers vil flere og flere ord og udtryk i artiklerne på *lex.dk* ikke kunne slås op i ordbogen, som støt og roligt vil blive forældet.

Det gælder nemlig såvel *Den Danske Ordbog* som *Den Store Danske Encyklopædi* at deres værdi som public service-ydelser ligger i at de til enhver tid kan levere aktuel og troværdig information. Det kræver løbende finansiering, men bidrager til gengæld til at oplyse os alle om sproget og om verden omkring os.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

»Du er jo et Skadedyr, og du burde dræbes!« Ordene lægges i munden på Johannes Jørgensens første hustru Amalie Ewald sammen med en hel del andre sandheder om forfatteren i manuskriptet til sidste bind af selvbiografien *Mit Livs Legende*. Værket udkom i syv bind fra 1916 til 1928, endskønt manus til det finale bind lå klar allerede i 1919. Men Jørgensen måtte bruge ni år på at æde nogle af de værste passager fra erindringsværket i sig igen, før hans forlag og redaktører accepterede udgivelsen. Den da europæisk feterede forfatter havde kaldt sin livshistorie for en legende, en genre, der var forbeholdt helgener inden for den katolske kristendom, som Jørgensen i 1896 konverterede til. Så kunne det ikke nytte, at han fremstod som Djævelen selv.

Historien om tilblivelsen af *Mit Livs Legende* rulles op i den aktuelle udgave af Johannes Jørgensens selvbiografi, som Elise Iuul og undertegnede er udgivere af. Heri sættes Johannes Jørgensens originale førsteudgave ind i en både litterær, teologisk og personalhistorisk kontekst, så det kulturhistoriske rum åbner sig, som værket er skrevet ind i og er med til at definere.

Centralt står Johannes Jørgensens konversion og den sandhedsværdi, som forfatteren tillagde det eksistentielle valg, både intellektuelt og følelsesmæssigt. Stod han alene overfor en fordømmende omverden? Eller var

han reelt drevet af forfængelighed og del af en modepræget konversionsbølge blandt kunstnere og forfattere omkring år 1900?

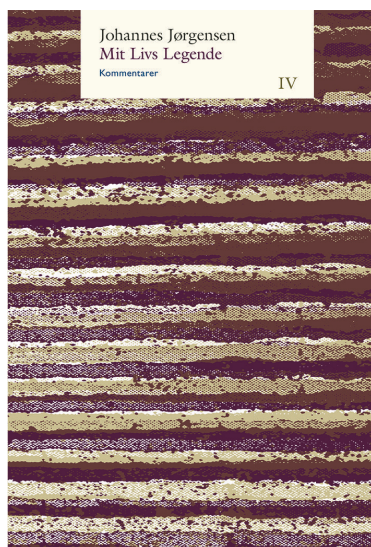
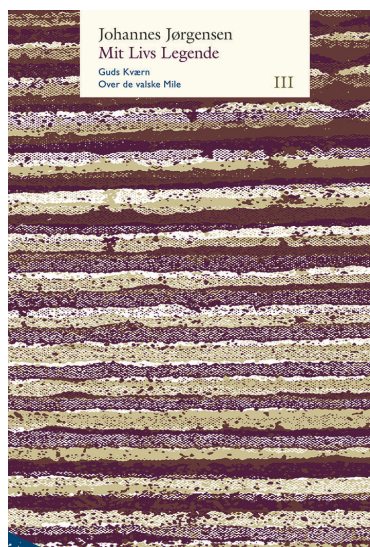
Lige så centralt står spørgsmålet om *Mit Livs Legende* som genre. Er det en selvbiografi, et bekendelsesskrift eller en roman? Ved en sammenligning med de dagbøger, der danner grundlaget for Johannes Jørgensens selvfremsættelse, kan autenticiteten i værket blotlægges, men også den litterære iscenesættelse. Retrospektivt fandt Jørgensen, at han var kommet til at skrive om sig selv »som en Fremmed« og om andre som »digtede Personer«. Jørgensens skisma mellem digtning og sandhed foregriber polemikken om vor tids autofiktive litteratur, med den norske forfatter Karl Ove Knausgård som en central gestalt.

Selvbevidsthed og trosvished krydses i *Mit Livs Legende*. Johannes Jørgensen mente, at han fra en håbløs cirkel af dekadence og begær efter konversionen bevægede sig ind i en spiral, hvor skriveprocessen drev ham mod en højere erkendelse af livets mening. Den nye tekstkritiske udgave lægger for første gang forudsætningerne for Jørgensens konklusion frem til diskussion.

Udgivelsesarbejdet er støttet af Velux Fonden og Augustinus Fonden, og bøgerne er trykt med støtte fra Augustinus Fonden, Landsdommer V. Gieses Legat, Lillian og Dan Finks Fond, Sankt Ansgars Kirke og Johannes Jørgensen Selskabet.

Johannes Jørgensens *Mit Livs Legende* udkommer den 16. november i fire bind.

Henrik Wivel · henrikwivel@yahoo.dk

Bogomslag
tilrettelagt af
grafiker Ida
Balslev-Olesen.

Peter Seeberg

Bipersonerne · Fugls føde ·
Eftersøgningen og
andre noveller · Hyrder ·
Dinosaurusens sene
eftermiddag · Argumenter
for benådning · Ved havet ·
Om fjorten dage · Rejsen
til Ribe · Halvdelen af
natten **Øvrige noveller
og kortprosa**

Gyldendal · Det Danske
Sprog- og Litteraturselskab

11-bindsudgaven af Peter Seebergs romaner, noveller og kortprosa (finansieret af Velux Fonden) afsluttes nu med en samling tekster, der for mange læsere vil være helt ukendte. *Øvrige noveller og kortprosa*, som det ellefte og sidste bind er kommet til at hedde, bringer i alt 30 tekster, der har været trykt i aviser, tidsskrifter og antologier, eller som har været udgivet som mindre, selvstændige publikationer, men som ikke har været optaget i nogen af Seebergs egne novellesamlinger.

Kronologisk spænder teksterne fra Seebergs skønlitterære debut med novellen »En dejlig Tur«, 1953, til hans sidst publicerede tekst »Falsk accept«, 1998. Selvom denne del af forfatter-skabet ikke har nydt så stor bevågenhed, er der generelt tale om tekster af høj litterær kvalitet, som gør dem til et læseværdigt supplement til Seebergs mere kendte værker.

Teksterne har et umiskendeligt seebergsk præg og kredser om velkendte temaer som nærvær og identitet ofte fremstillet i et humoristisk skær af underfundighed. Det gælder fx novellen »Værkfører Thomsens endelige hengivelse«, der udkom i 1986 som en lille bog med illustrationer af Bjørn Nørgaard. Med gribende varme skildres her en aldrende værkfører, der efter sin hustrus død beslutter sig for at lade sig opluge af et lindetræ.

Ligesom de foregående ti bind er *Øvrige noveller og kortprosa* udgivet i et samarbejde mellem Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal. Bindet bringer forfatterens tekster nyetableret på baggrund af førstetrykkene og med et introducerende efterskrift ved seniorforsker og Seeberg-kender Lotte Thyrring Andersen samt kommenterende noter ved undertegnede.

Tilvejebringelsen af de mange tekster er sket ved studier i Peter Seebergs efterladte arkiv, som i årene 2002-2004 blev ordnet og registreret af netop Lotte Thyrring Andersen. Under gennemgangen af manuskripter, breve og ikke mindst arkivets store udklipssamling er der dukket adskillige trykte tekster op, som aldrig har været beskrevet i Seeberg-litteraturen, men som altså nu kan møde nye læsere.

Øvrige noveller og kortprosa vil være et velvalgt sted for nye læsere at begynde og samtidig kunne levere fængslende læseoplevelser for trofaste fans af Peter Seebergs enestående forfatter-skab.

Jeppe Barnwell · jb@dsl.dk

Regn er vin for vinstokken.

Alt var stille. Kun solen larmede.

Ti milliarder mennesker på jorden. Rør mig alligevel lidt, siger den ene til den anden.

Af teksten »Pause«, trykt første gang i et festskrift til Kristen Friis Jensen, mangeårig skolelærer i Fly ved Skive, på hans 80-årsdag 6. juni 1991.

DEN DANSKE ORDBOG: 10 ÅR PÅ NETTET

Den 2. november 2019 er det 10 år siden *Den Danske Ordbog* (DDO) gik i luften som onlineordbog. Med ordbogens lancering som gratis netresurser fik den gradvis flere brugere, og i dag er den blandt de 100 mest besøgte hjemmesider i Danmark. Den store synlighed på nettet har betydet at der er stor bevågenhed fra medierne og offentligheden, ikke mindst i forbindelse med de regelmæssige opdateringer af DDO's ordforråd. Opmærksomheden vidner om en stor interesse for det danske sprog og dets udvikling, og de aktive brugere holder skarpt øje med om definitioner, eksempler, stilmærker m.m. svarer til nutidens krav.

Samfundet har ændret sig siden de første opslagsord blev defineret for godt 25 år siden, blandt andet (men ikke kun) indenfor teknologi, offentlig administration, geografi, kønsroller, jura og politik. Hvis DDO fortsat skal dække moderne dansk sprog, må opslagsordene jævnligt gennemses og om nødvendigt revideres.

Vi ved at brugernes primære ønske er et brugbart og tidssvarende resultat af deres søgning – men vi ved også at de er mindre optaget af hvor resultatet stammer fra. Med linkning til eksterne resurser som *Wikipedia* og *Den Store Danske Encyklopædi* ville vi kunne sende brugerne videre til steder hvor de kan få svar hvis de slår forgæves op i DDO.

En lignende form for linkning den modsatte vej er allerede under udvikling. Den nye vidensportal *lex.dk* (der bl.a. indeholder opslag fra *Encyklopædien*) får fx stor glæde af et DDO-plugin der tillader brugerne at slå vanskelige ord op i DDO direkte fra teksten uden at de behøver forlade *lex.dk*.

I en tid præget af fake news, definitions-mæssigt tovtækkeri og målrettet misinformation er behovet for en troværdig, opdateret og brugervenlig onlineordbog kun blevet større. Derfor skylder Det Danske Sprog- og Litteraturselskab en stor tak til de bevillingsgivere der har ydet ordbogen støtte før (Augustinus Fonden) og nu (Kulturministeriet og Carlsbergfondet).

Henrik Lorentzen · hl@dsl.dk og Jonas Jensen · jj@dsl.dk

DEN DANSKE ORDBOG
MODERNE DANSK SPROG

DANSKE KLASSIKERE

Sonja Hauberg fik i 1944 sit gennembrud med romanen *Syv Aar for Lea*, der i 1945 tildeltes *Politikens* Kunstnerpris og siden har været anset for et hovedværk i hendes lovende, men alt for korte forfatterskab. Hun døde i august 1947 af tyfus, blot 29 år gammel.

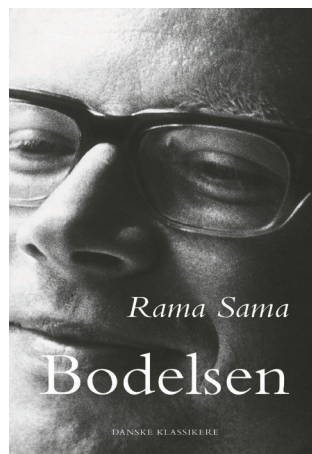
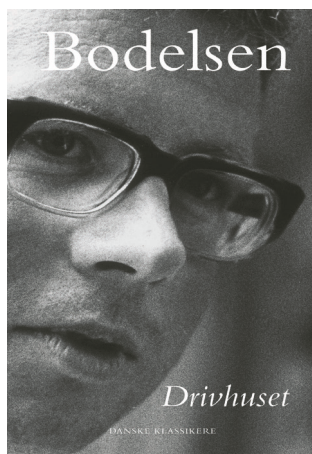
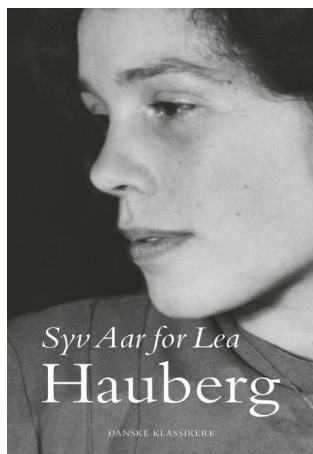
Romanen er et angreb på den sorte skole i stil med Scherfigs *Det forsømte Foraar*, 1940, men med et andet fokus: Hovedpersonen Ruth bliver som gymnasiast udsat for en naturvidenskabelig lærdom, hun ikke har anlæg for eller interesse i, og gennem hendes historie oplever man, hvordan skolen belønner en overfladisk tilegnelse af viden, der favoriserer distanceblænderi og dermed også en selvtilstrækkelighed, som har politiske følgevirkninger. »Nu har I puklet og puklet og været døve og blinde i 3 Aar, hvad kommer Spanien jer ved, lad dem forbløde, lad dem raadne op, hvad rager det jer, naar I bare har jeres Eksamen, jeres Snobberi, jeres Karakterer«, lyder opråbet et sted.

Anders Bodelsen etablerede sig i løbet af 1960'erne som en af sin tids væsentligste forfattere og kritikere. Med sine to novellesamlinger, *Drivhuset*, 1965, og *Rama Sama*, 1967, tog han hul på en kunstnerisk bearbejdelse af det stof, som sidenhen kom til at præge forfatter-skabet: barndommen under 2. Verdenskrig og voksenlivet i 1960'ernes spirende velfærdsstat.

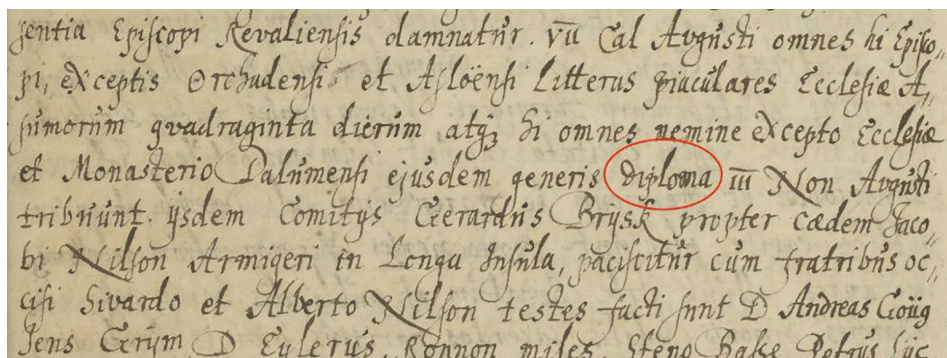
I en række mesterlige noveller, som for længst har fået status som nyklassikere, kredses der med lige dele spænding og humor om tilværelsens paradoksale dobbelthed: Krig kan opleves som en fredfyldt tilstand, jagten på succes balancerer på kanten til personlig ruin, og det privilegerede velfærdsmenneskes materielle velstand kan vise sig at føre til social isolation. Under den velordnede og samfundsskabte tryghed lurer en kaotisk og eksistentiel angst. Midt i overflodssamfundets bekvemme konformitet opstår en længsel efter mening.

De tre værker udkommer den 14. november i serien *Danske Klassikere*.

Jesper Gehlert Nielsen · jgn@dsl.dk og Camilla Zacho · cz@dsl.dk

DIPLOMATARIETS OPDATERING 1. SEPTEMBER

Årets tredje opdatering omfatter 247 diplomer fra årene 1413-1439. Opdateringen står i registraturernes tegn: Udgivelserne falder i to hovedgrupper. For det første er der registreringerne af Maribo klostres og Århus bispestols arkiver. Udgivelsen af registraturerne fra Århus er nu fuldendt, mens registraturen fra Maribo er meget tæt på sin afslutning. For det andet er der lægen og historikeren Cornelius Hamsfort d. Yngres (1546-1627) såkaldte *Chronologia rerum Danicarum*, som indeholder mange notitser om ellers tabte breve, især vedrørende Odense stift, hvor Hamsfort boede hele livet; 58 af disse notitser er nu udkommet.

Hamsforts egenhændige notitser er gået tabt, men til alt held blev de forinden afskrevet af en anden renæssancelærd, Stephanus Johannis Stephanius (1599-1650). Enken efter Stephanius solgte hans bibliotek til dronning Kristina af Sverige, men af uransagelige årsager endte biblioteket hos den svenske gesandt Magnus Gabriel de la Gardie. Størsteparten af biblioteket befinder sig i dag i Uppsala. Særlig interessant er en notits fra 3. august 1425 om et afladsbrev på 40 dage til Dalum kirke og kloster. Man kan forstå på Hamsfort, at dette brev er et »diplom af samme slags« (*ejusdem generis diploma*), som blev tildelt Åsum kirke kort forinden. Det er så vidt vides første gang, ordet *diplom* rent faktisk optræder i Diplomatariet.

Den seneste opdatering indeholder desuden breve på dansk, nedertysk og latin, typisk vedrørende fast ejendom, og for de nedertyske teksters vedkommende særligt vedrørende krigen i slutningen af 1420'erne mellem kong Erik på den ene side og hansestæderne og holdstenerne på den anden side. Heriblandt findes en lang beretning fra 18. april 1428 udstedt af Nicolaus Stok, der af den tyske kejser var blevet udpeget til at mægle i striden. Den langmødige Nicolaus Stok, der beretter om sine mæglingsforsøg og de mange genvordigheder, han blev udsat for, nåede fra oktober 1427 til april 1428 at rejse mellem Lübeck, Reinfeld, Slesvig, Flensborg, Rendsborg, Roskilde og København, inden han til sidst måtte drage hjem med uforrettet sag.

Peter Bruun Hansen · pbh@dsl.dk

BOGFORUM 2019

I dagene 15., 16. og 17. november finder den årlige bogmesse sted i Bella Center Copenhagen på Amager. DSL deltager som sædvanlig, og vores stand har betegnelsen C2-007.

DSL's særlige arrangementer foregår flere steder – de fleste af dem på scenen C4-010, der ligger et kort stykke vej fra DSL's stand.

Vores program ser således ud:

Fredag

11.00 på C1-DR-scenen: *Klog på sprog* live (Henrik Lorentzen m.fl.)

11.00 på C4-010: Sonja Haubergs roman *Syv Aar for Lea*. May Schack interviewer Søren Schou

12.00 på C4-010: Peter Seebergs forfatterskab. En samtale mellem Johannes Riis og Jeppe Barnwell

14.00 på C4-010: I med- og modvind: 10 år med *Den Danske Ordbog* på nettet (Lars Trap-Jensen, Jonas Jensen og Henrik Lorentzen)

Lørdag

14.00 på C4-010: Peter Seeberg – forfatter og museumsmand. En samtale mellem Niels Barfoed og Erik Skyum-Nielsen

16.00 på C4-010: Den nye udgave af Johannes Jørgensens erindringsværk *Mit Livs Legende*. Christoffer Emil Bruun taler med Henrik Wivel

Søndag

13.15 på C4-001 (Aarhus Universitetsforlags stand): Dialekter med mere: *Dansk Sproghistories* tredje bind. Maria Månson taler med Ebba Hjorth

16.00 på C4-010: Bøj og byg. Redaktører fra *Dansk Sproghistorie* formidler ny viden fra bind 3 (Ebba Hjorth, Birgitte Jacobsen, Henrik Galberg Jacobsen og Bent Jørgensen)

ET FLERSPROGET SAMFUND

Når vi vurderer sprogsituationen i Danmark i dag, er det nyttigt at tænke på at dansk kun har været (næsten) enerådende i Danmark siden 1864. Fra middelalderen og frem til helstatens sammenbrud har forskellige sprog været anvendt i bestemte situationer og i visse domæner. Latin var eksempelvis de lærdes sprog fra tidlig middelalder, og i løbet af 1500-tallet voksede det som litteratursprog, og det brugtes også flere hundrede år frem som talt sprog. Kilderne til dagligdags brug af latin er ret få, men fra 1638 udkom en udbredt lærebog for begyndere *Aurora latinitatis* ('latinens morgenrøde'), med dagligsprogsord som *ala* 'vinge' og *cerevisia* 'øl'. Det er denne lærebog Per Degn citerer forkert fra i Holbergs komedie *Erasmus Montanus*. Han kalder fx både 'øl' og 'smør' *cerevisia*, og han mener 'skæg' hedder *brabra* i stedet for *barba*.

I bind 5 af *Dansk Sproghistorie*, der udkommer i 2020, kan man læse meget mere om andre sprog i Danmark.

Ebba Hjorth · eh@dsl.dk

Første side af *Aurora latinitatis*' ord- og bøjnings-eksempler viser femininumsort af første bøjning

EXEMPLA NOMINUM		
Substantivorum		
Prima Declinationis, & Genus		
Feminini.		
A ^a la	Genis.	en Vinge.
Ancilla	æ	en Pige.
Barba	æ	et Skæg.
Cæna	æ	en Madvæ.
Campāna	æ	en Klokke.
Cella	æ	en Kelder.
Cerevisia	æ	Øllet.
Charta	æ	et Papp.

UNDER STREGEN

Til den almægtige, himlens og jordens skaber.

Enten ser du virkeligt i nåde til os, eller også lader du os gå virkeligt til. Du har haft god tid. Venlig hilsen.

Af Peter Seeberg: »Argumenter for benådning« fra samlingen af samme navn, 1976.

Jepp Barnwell · jb@dsl.dk